

переробним організаціям за аналізовані роки майже не змінюється. Отже, трансформація потоків зерна відбувається в напрямі переважної його реалізації комерційним організаціям, а це передусім прямі угоди купівлі-продажу між покупцем і продавцем. Перелік груп покупців зерна за прямими угодами дуже широкий – від іншого господарства до зарубіжної країни, але ніяких даних про склад таких операторів ринку з боку попиту органи офіційної державної статистики не публікують.

Отже, є всі підстави для висновку, згідно з яким на сьогодні головними покупцями зерна є посередницькі структури. На відміну від переробних підприємств чи населення (для яких зерно є сировиною і його оборот як товару завершується), вони купують його для того, щоб знову продати з вигодою для себе.

Висновки. Ринковий механізм може забезпечити ефективне функціонування усіх учасників національного аграрного ринку за умови формування оптимальної системи розподілу продукції та ефективного доведення її до споживача. Недостатній розвиток та функціонування існуючої інфраструктури агропродовольчого ринку України зумовлює багато проблем щодо забезпечення населення продуктами харчування та створення на регіональному і державному рівнях продовольчої безпеки як вагової складової економічної безпеки країни. На сьогодні в Україні не набули належного розвитку усі канали та механізми просування аграрної продукції та сировини до кінцевого споживача. Крім того, відсутній також механізм управління потоками аграрної продукції.

Список використаних джерел:

1. Суперсон В.І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування в сучасних умовах/ В.І. Суперсон. – Економіка АПК, 2008, №12 с.13-16
2. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України / О.В. Собкевич, В.М. Русан, А.Д. Юрченко. – К.:НІСД, 2011. – 39 с.
3. Харченко А.О., Бурляй О.Л. Діяльність сільськогосподарських підприємств по збуту зурна [електронний ресурс] / А.О. Харченко, О.Л. Бурляй // [Режим доступу] nbuv.gov.ua›portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2012_1

Рецензент – д.е.н., доцент Писаренко В.В.

УДК 338.43: 633.1

ДОДАНА ВАРТІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Світовий О.М., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Досліджено та проаналізовано наукові підходи щодо трактування поняття додана вартість. Розглянуто та охарактеризовано особливості формування доданої вартості в агропромисловому комплексі України.

Investigational and scientific approaches are analyzed in relation to interpretation of concept value added. The features of forming of value added are considered and described in the agroindustrial complex of Ukraine.

Постановка проблеми. Додана вартість в умовах ринку є одним із головних показників для оцінки діяльності як окремого підприємства чи галузі так і

ступеня розвитку економіки в цілому. Дана вартісна величина показує скільки у процесі виробництва готового продукту до сировини та матеріалів додано нової вартості, яка може бути куплена кінцевим споживачем. Саме куплена, тобто додана вартість має бути реалізованою, щоб виробництво мало змогу відновлюватися і розширюватися. Тобто, в ринковій економіці необхідно додавати до предметів праці рівно стільки вартості, щоб кінцевий продукт був конкурентоспроможним. В нинішніх умовах розвитку економіки нашої країни інтерес до вивчення даних питань посилюється, що зумовлюється сучасними підходами до формування нових механізмів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття доданої вартості набуло поширення на початку ХХ століття. Свої наукові підходи щодо трактування та дослідження доданої вартості запропонували такі зарубіжні вчені, як: Макконнелл Кемпбелл Р., Стенлі Л. Брю, Манків Грегори Н., Семюельсон П.А., Нордгауз В.Д., Фельдерер Б., Хомбург Ш. Серед вітчизняних вчених з дослідження даних питань, особливо у зернопродуктовому підкомплексі АПК, слід виділити праці Ільчука М. М, Кваші С. М, Лузана Ю. Я., Месель-Веселяка В. Я, Хорунжого М. Й. та ін. Проте, питання ролі і місця показника доданої вартості у визначенні ефективності діяльності підприємств, галузей та підкомплексів АПК вивчено недостатньо, тому дана категорія потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою даної наукової статті є дослідження сутності поняття «додана вартість» та з'ясування ролі цієї вартісної величини у розвитку агропромислового комплексу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «додана вартість» у вітчизняній практиці широко почав застосовуватися в остатнє десятиріччя минулого сторіччя з введенням податку на додану вартість. Тоді ж і виникла необхідність обрахування бази оподаткування даним податком, тобто власне суми доданої вартості.

Існує декілька визначень поняття «додана вартість» (англ. value added). Наприклад, в Економічному словнику дане поняття трактується як різниця між вартістю вироблених товарів і вартістю матеріалів та сировини, що використані для їх виробництва. Додана вартість складається із заробітної плати, відсотка та прибутку, що додаються до продукту підприємством чи галуззю. [1, с. 74]. Таке ж визначення дає і Великий енциклопедичний словник, вказуючи, що даний показник використовується для оцінки обсягу виробництва підприємств та фірм [2]. Вищевказане визначення збігається із тлумаченням доданої вартості Семюельсона П.А., Нордгауза В.Д. [3, с. 619]. Сучасна енциклопедія додає до структури доданої вартості такий елемент, як амортизаційні відрахування [4].

У сучасних підручниках визначається таке поняття як валова додана вартість - це та частина випуску, яка додається факторами виробництва до вартості проміжного споживання, тобто вартості сировини, матеріалів, електроенергії тощо, спожитих у процесі виробництва. Тому величина валової доданої вартості визначається як різниця між випуском і проміжним споживанням. Вона є валовим показником, оскільки включає в себе амортизацію (споживання основного капіталу) [5, с. 46]. Дещо інше трактування валової доданої вартості та про-

міжного споживання дається у Національному класифікаторі України (класифікація видів економічної діяльності). В документі зазначається, що валова додана вартість - це вартість валової виробленої продукції за відрахуванням вартості витрат на сировину та матеріали, а також інших витрат проміжного споживання. Проміжне споживання - це витрати на товари та послуги (сировину, паливо, енергію, поточний ремонт, послуги транспорту тощо), які були використані статистичними одиницями для виробничих потреб [6].

Деякі вітчизняні вчені додану вартість характеризують як ринкову ціну обсягу продукції, вироблену фірмою, мінус вартість спожитої сировини та матеріалів, придбаних у постачальників [7, с. 17]. Таку ж характеристику доданої вартості дають Макконнелл Кемпбелл Р. та Стенлі Л. Брю. [8, с. 154]. Манків Грегори Н. додану вартість характеризує як для окремої фірми, так і з точки зору економіки в цілому. Він засвідчує, що додана вартість фірми дорівнює вартості виробленої продукції, за вирахуванням вартості куплених нею проміжних товарів. Для економіки в цілому сума доданої вартості повинна дорівнювати вартості усіх кінцевих товарів і послуг. Отже, стверджує вчений, валовий внутрішній продукт (ВВП) – це сума доданої вартості усіх фірм в економіці [9, с. 52]. Отже, додана вартість як один із найважливіших показників економічної діяльності підприємства чи окремих галузей виробництва може бути розрахована на валовій та чистій основах, тобто до і після виключення амортизаційних відрахувань. В цілому ж по економіці, сума валової доданої вартості усіх підприємств та галузей за звітний період складає валовий внутрішній продукт.

Якщо від ВВП відняти споживання основного капіталу, то отримаємо чистий внутрішній продукт [5, с. 40], тобто чистий продукт відповідає валовому продукту, зменшеному на величину амортизації [10, с. 51]. Іншими словами, чистий внутрішній продукт є знов створеною вартістю у галузях матеріального виробництва, тобто являє собою національний дохід.

Дослідивши місце та роль доданої вартості у системі показників економіки країни в цілому, розглянемо її розмір за видами економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Валова додана вартість за видами економічної діяльності
в Україні, млн. грн.**

Показник	2001 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. у % до 2001 р.
Валова додана вартість	180490	388601	824176	796481	954159	1134519	628,6
в т.ч. сільське господарство	29421	40542	65148	65758	82641	108688	369,4
переробна промисловість	35592	86863	164735	141878	158483	186169	523,1
торгівля	22409	56041	131261	129997	164826	202275	903,7
діяльність транспорту та зв'язку	24587	47435	87078	97050	111013	130715	531,6

Джерело: [11, с. 37]

Як свідчать дані табл. 1, валова додана вартість створена у сільському господарстві країни у 2011 році складає 108688 млн. грн. і приріст її в порівнянні з 2001 роком становить 269,4 %, що є найнижчим значенням за видами економічної діяльності. Це майже у два рази менше загального показника по країні і втричі нижче приросту валової доданої вартості у торгівлі. Крім того, у загальній сумі валової доданої вартості сільське господарство має частку менше 10 %. Даний показник свідчить про те, що сільське господарство потребує запровадження у виробництво інтенсивних ресурсощадних технологій для збільшення частки доданої вартості у готовому продукті, а це і гідна заробітна плата і необхідний для розвитку галузі прибуток. У переробній промисловості та діяльності транспорту і зв'язку за досліджуваний період просліджується п'ятикратний приріст валової доданої вартості.

Дещо кращі результати діяльності аграрного сектора економіки маємо щодо фінансових результатів до оподаткування (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності в Україні, млн. грн.

Показник	2001 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. у % до 2001 р.
Фінансові результати до оподаткування	13933,0	64370,8	8954,2	-45011,3	58334,0	126663,3	909,1
в т.ч. сільське господарство	1752,4	3702,4	6041,8	7647,4	17391,1	26244,0	1497,6
промисловість	8834,6	28264,3	20243,2	-4760,7	31579,6	63260,9	716,1
торгівля	1195,1	9464,2	-28146,0	-8972,7	14839,3	14688,0	1229,0
діяльність транспорту та зв'язку	706,7	9629,7	4518,9	10557,7	9461,6	14398	2037,4

Джерело: [11, с. 38]

За темпами росту результативного елемента доданої вартості – прибутку (в даному випадку до оподаткування) сільське господарство поступається лише діяльності транспорту та зв'язку. За останніх десять років даний показник у аграрному секторі економіки збільшився майже у 15 разів і у 2011 році склав 26244,0 млн. грн., в торгівлі даний приріст був у межах 12 разів, у промисловості – у 7 разів. Слід зауважити, що у 2008-2009 рр. торгівля працювала зі збитком, а у 2009 році і промисловість та економіка країни в цілому. З цього слідує, що сільське господарство галузь більш стійкіша до економічних криз, ніж інші галузі економіки. Тому важливо, щоб агропромисловий комплекс та його підкомплекси існували не тільки формально, а й реально його усі сфери підтримували один одного, працювали злагоджено, щоб уникнути збитковості кожної із них і комплексу в цілому, що дасть можливість покращити і загальні результативні показники економіки країни.

Одним із найважливіший підкомплексів агропромислового комплексу нашої країни є зернопродуктовий підкомплекс, який покликаний забезпечити

зерном та зернопродуктами внутрішні потреби країни та поповнювати валютою казну держави, постійно збільшуючи експорт даної продукції. Розглянемо товарну структуру експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції в табл. 3.

Таблиця 3

Товарна структура експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції з України, млн. доларів США

Показник	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.		2011 р. у % до 2005 р.
					всього	% до загального	
Всього	4304,8	10837,6	9514,9	9936,0	12804,1	100,0	297,4
В. т. ч. продукти рослинного походження	1694,8	5577,4	5034,9	3976,2	5531,9	43,2	326,4
з них зернові культури	1383,0	3703,8	3703,8	2467,1	3617,1	28,2	261,5
продукція борошномельно-круп'яної промисловості	29,1	180,3	89,7	80,8	111,2	0,9	381,6
продукти із зернових культур	97,7	245,8	204,9	254,3	339,0	2,6	346,9

Джерело: розраховано автором з використанням інформації [11, с. 69]

В структурі експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції в 2011 році частка зернопродуктового підкомплексу АПК має третину вартості, переважна більшість – це експорт зерна (28,2%), а от продукція переробки та готові продукти із зерна разом – лише 3,5 %. Варто зазначити, що темпи зростання експорту останніх за період 2005-2011 рр. дещо вищі темпів росту експорту зерна. Цей факт має позитивне значення, так як готовий продукт є значно дорожчим від сировини, але, на нашу думку, це далеко не достатні показники. Потреба готових продуктів із зерна у світі має великий попит, тому нашій країні необхідно збільшувати експорт саме продуктів переробки та готових зернопродуктів.

Висновки. Отже, додана вартість як економічна категорія має важливе значення у обґрунтуванні результатів економічної діяльності як окремого підприємства чи галузі виробництва, так і економіки в цілому (валовий і чистий внутрішній продукт, національний дохід). Валова додана вартість показує з одного боку результативність виробництва, а з іншого – рівень мотивації працівників до продуктивної роботи. Крім того, такий елемент валової доданої вартості, як амортизація вказує на ступінь оснащеності виробництва, забезпеченість його необхідною технікою та обладнанням, прогресивними технологіями. Агропромисловий комплекс України для ефективної діяльності потребує кращої узгодженості усіх його галузей і сфер та підкомплексів у плані справедливого розподілу доходів та загальної суми доданої вартості, починаючи від виробництва сировини і закінчуючи реалізацією готової продукції.

Список використаних джерел:

1. Завадський Й. С. Економічний словник [Електронний ресурс] : словник / Й. С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. - К. : Кондор, 2006. – 356 с. Режим доступу : <ftp://lib.sumdu.edu.ua/ebooks>.
2. Большой Энциклопедический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vedu.ru/bigenedic/19393>. — Назва з титул. екрану.
3. Семюельсон П.А., Нордгауз В.Д. Мікроекономіка. Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с.
4. Современная энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://enc-dic.com/enc_modern/Dobavlenaja-Stoimost-3527.html. — Назва з титул. екрану
5. Савченко А. Г. Макроекономіка: Підручник / А.Г. Савченко — К.: КНЕУ, 2005. — 441 с.
6. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/fin19567.html. — Назва з титул. екрану.
7. Малиш Н. А. Макроекономіка : Навч. посіб. / Н. А. Малиш – 2-ге вид., випр. – К : МАУП, 2004. – 184 с.
8. Макконнелл, Кемпбелл Р. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. Ч.1. Макроекономіка : Пер. з англ. / Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю. – Львів : Промсвіта, 1997. – 672 с.
9. Манків, Грегори Н. Макроекономіка / Грегори Н. Манків, Пер. с англ; Наук. ред. пер. С. Панчишина, К.: Основи, 2000. - 588 с.
10. Фельдерер Б. Макроекономіка і нова макроекономіка : Підручник / Фельдерер Б., Хомбург Ш. Пер. з нім. О.Буровнікової, А. Степаненка, К. Валєєва. К. : Либідь-Нічлава, 1998. – 464 с.
11. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2011 рік / За ред. Н. С. Власенко. – Київ : Державна служба статистики України, 2012. – 386 с.

Рецензент – д.е.н., професор Шкільний О.О.

УДК 331.108: 331.109: 159.9.019.4

МОБІНГ ЯК ДЕСТРУКТИВНЕ ЯВИЩЕ В КРЕАТИВНОМУ КОЛЕКТИВІ, ЩО ГАЛЬМУЄ ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

*Сердюк О. І., к.е.н., доцент; Шупта І. М., к.пед.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглядаються різні види мобінгу, розкриті причини, механізми виникнення, здійснено короткий науковий екскурс до періоджерел проблеми, становлення самого терміну „мобінг”, виділені наслідки, накреслені шляхи попередження й методи боротьби з цим деструктивним явищем, що має місце в креативному колективі.

In the article of the different types of mobing, exposed reasons, mechanisms of origin, examined, short scientific digression is carried out to the original sources of problem, becoming the term of „mobing”, selected consequences, drawn ways of warning and methods of fight, with this negative phenomenon in the management a personnel.

Постановка проблеми. За оцінками фахівців конфлікт забирає близько третини управлінського часу. Організація несе величезні збитки через неправильне розв’язання конфліктів. Члени будь-якого колективу (в тому числі й креативного) найбільш гостро відчувають на собі негативний вплив нерозв’язаних внутрішньоособистісних, міжособистісних конфліктів, особливо якщо вони приймають форми мобінгу. Він несе для організації професійний ризик, оскільки саме через мобінг знижується продуктивність праці, зростає плинність кадрів, має